

KAMILO TONČIĆ I NJEGOVA DJELA

Vojnović, Laura

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:838985>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

KAMILO TONČIĆ I NJEGOVA DJELA

LAURA VOJNOVIĆ

Split, 2022.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST UMJETNOSTI

KAMILO TONČIĆ I NJEGOVA DJELA

Studentica:

Laura Vojnović

Mentorica:

prof. dr. sc. Ivana Prijatelj Pavičić

Komentor:

izv. prof. dr. sc. Dalibor Prančević

Split, 2022.

SADRŽAJ:

1. Uvod	1
2. Secesija	2
3. Secesija u Hrvatskoj	4
4. Secesijska arhitektura u Splitu.....	6
5. Kamilo Tončić	8
5.1. Obrtna škola	16
5.2. Etnografski muzej	21
5.3. Galerija umjetnina	23
5.4. Sumporne toplice.....	25
5.5. Hrvatski dom	30
5.6. Vila Tončić	39
5.7. Zgrada Duplančić	45
5.8. Kuća Dujma Save.....	47
5.9. Rekonstrukcija kuće Ivana Save	49
5.10. Zgrada Režije duhana.....	51
5.11. Velika realka	53
5.12. Kuća zaklade Martinis Marchi	55
6. Zaključak	57
7. Literatura	59
8. Popis slikovnih priloga	62
Sažetak	65
Abstract.....	66

1. Uvod

Secesija je novi umjetnički stil koji se javlja krajem 19. stoljeća. U likovnim umjetnostima, tako se nazivaju skupine umjetnika koji su se u mnogim europskim umjetničkim središtima odcijepili od konzervativnih, često službenih i akademskih, umjetničkih društava i osnovali udruge novih umjetničkih smjerova.¹

Osnovne značajke secesije u slikarstvu, grafici, kiparstvu i primijenjenoj umjetnosti su sljedeće: valovite i vijugave linije; plošnost i stilizacija biljnih, geometrijskih i figuralnih ornamenata; naglašena dekorativnost te asimetričnost. „Na našim područjima, elemente secesije najviše uočavamo u stambenoj arhitekturi”², no ima ih u slikarstvu i kiparstvu. U graditeljstvu se ona očituje u novim prostornim rješenjima, omogućenim uporabom novih materijala, kao što su betonsko-željezne konstrukcije.

Kada je riječ o secesijskoj arhitekturi, neizbježno je spomenuti Kamila Tončića. Osim toga što je bio arhitekt, na razne je načine uvelike utjecao na društveno-kulturni život grada Splita krajem 19. i tijekom 20. stoljeća. Znanja o secesijskoj arhitekturi stekao je u Beču kod Otta Wagnera. Secesijska je rješenja primijenjivao i u Splitu. Iza sebe je ostavio neke od najreprezentativnijih secesijskih zgrada poput Sumpornih toplica, Hrvatskog doma i privatne vile Tončić. Uz to je radio i na brojnim rekonstrukcijama postojećih zgrada – zgradi Duplančić, kući Ivana Save, kući Dujma Save... Sudjelovao je i u osnivanju važnih muzejskih i obrazovnih institucija kao što su Etnografski muzej, Galerija umjetnina i Obrtna škola. Njegov bogati unutarnji svijet bio je ispunjen slikanjem i bilježenjem uzoraka narodnih nošnji. Nažalost, nakon četrdeset godina rada za grad Split, Tončićev se život potpuno promijenio. Zbog navodne suradnje s talijanskim fašističkim okupatorom, bio je osuđen na nekoliko mjeseci zatvora. Nakon izlaska, razočaran izdajom svoga grada, spalio je sve svoje buduće projekte i dokumentaciju. Zauvijek je prestao stvarati za grad Split.

Pri pisanju ovog rada najviše je korištena literatura Stanka Piplovića i Marija Kezića koji su dali velik uvid u razdoblje secesije i djelovanje Kamila Tončića.

1 Secesija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 14. 3. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=55127>

2 Kezić, M., *Arhitektura secesije u Splitu*, Split 1991., 94.

2. Secesija

Europa je već krajem 19. stoljeća, a osobito tijekom 20. stoljeća, na većini intelektualnih polja pokazivala nezavisnost od prošlosti. Bili su to znakovi želje za modernošću. Moderni um, uočava Carl E. Schorske³, postaje ravnodušan prema povijesti koju shvaća kao neprekinuto održavanu tradiciju koja mu je postala dosadna. Grad koji je osjećao drhtaje društvenog i političkog osipanja bio je Beč. Bečki glazbenici, filozofi, ekonomisti ili arhitekti prekinuli su svoje veze s povijesnim svjetonazorom. Bilo je to ključno za kulturu 20. stoljeća.

Budući da impresionizam nije razriješio niz problema, osobito s akademizmom, podvrgnut je mnogobrojnim kritikama s preciznim obrazloženjima. Umjetnici, poneseni istraživačkim nemiro, stvaraju i raspravljaju o rezultatima izrađenim u atelijerima, privatnim akademijama i u kavanama. Na tim se mjestima učilo više nego u službenim školama.

Secesija je umjetnički stil koji se javlja krajem 19. stoljeća. Njegov naziv dolazi od latinske riječi *secessio* što označava razdruživanje. Predstavници secesije pokušavali su se odvojiti od dotadašnjeg akademizma i duha pozitivizma, tražeći nove načine izražavanja. Zbog toga su se okrenuli prirodi, oponašajući njezine forme. Cilj secesije bilo je ujedinjenje svih rodova umjetnosti – od arhitekture, kiparstva, slikarstva do umjetničkog obrta, dizajna, mode i grafike. Secesija je u različitim zemljama imala drukčije nazive – francuski naziv je *art nouveau*, njemački *jugendstil*, talijanski *liberty*, a austrijski *secessionstil*. Početak secesije obilježava engleski pokret za obnovu umjetničkog obrta. Predstavnici tog pokreta bili su William Morris i John Ruskin. U počecima se primjećuje težnja k neoromantizmu te elementi japanske kulture. Secesija je težila za ujedinjenjem primijenjene i visoke umjetnosti, no arhitektura je preuzela dominantnu ulogu. Mario Kezić u svom djelu „Arhitektura secesije u Splitu“ odlično je opisao što donosi secesija; “Stvara se podloga za stvaranje industrijskog oblikovanja i serijsku proizvodnju upotrebnih predmeta koji se oblikuju u duhu vegetabilnih formi.”⁴ U arhitekturi se prave nova rješenja koja su omogućila upotrebu novih materijala poput betonsko-željeznih konstrukcija.⁵ Upotrebljavaju se metalne ograde, izlozi, klupe. Želi se naglasiti praktičnost i udobnost.

Važnim predstavnikom secesije smatrao se slikar Gustav Klimt, a valja spomenuti i arhitekta Otta Wagnera koji je previdio smjer moderne arhitekture te osnovao bečku

3 Schorske C. E., *Beč krajem stoljeća*, 1997.

4 Kezić M., *Arhitektura secesije u Splitu*, str. 9

5 Secesija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 20.11. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=55127>

arhitektonsku školu. Tu je školu pohađao velik broj učenika, među kojima se izdvaja i nekoliko hrvatskih poput M. Fabiana, V. Bastla i V. Kovačića.⁶

Kada je riječ o secesiji na području današnje Hrvatske, ona se javlja krajem 19. stoljeća. Uglavnom je pod utjecajem bečke secesije i traje do 1918. godine, odnosno do sloma Austro-Ugarske monarhije.⁷

Za valorizaciju secesije i njezinih umjetničkih nastojanja na hrvatskom području je važan veliki kulturni događaj iz 2004. godine – izložba Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu „Secesija u Hrvatskoj“. Bila je popraćena i opsežnim monografskim katalogom izložbe u kojemu se mogu pronaći brojne informacije i istraživanja o secesiji te njezinu odrazu i artikulaciji na tlu Hrvatske.⁸

U Splitu se secesija najviše očituje u arhitekturi, odnosno u stambenoj izgradnji. Najvažniji secesijski arhitekti na tome području bili su Špiro Nakić, Kamilo Tončić te Petar Senjanović.⁹ U Splitu je postojalo secesijsko kiparstvo i slikarstvo, ali nije bilo mnogo umjetnika koji su ondje stvarali. Najvažniji secesijski kipar u Splitu, koji je djelovao pod neposrednim uplivom bečkog likovnog ambijenta, bio je Ivan Meštrović. Važni su bili i Ivan Rendić¹⁰ te Toma Rosandić.

6 Kezić M., *Arhitektura secesije u Splitu*, 1991.

7 katalog izložbe „Secesija u Hrvatskoj“ koju krajem 2003. godine, Muzej za umjetnost i obrt

8 katalog izložbe „Secesija u Hrvatskoj“ koju krajem 2003. godine, Muzej za umjetnost i obrt

9 Kezić M., *Arhitektura secesije u Splitu*, 1991.

10 Kečkemet D., *Ivan Rendić*, 2008.

3. Secesija u Hrvatskoj

U razdoblju između 1898. i početka Prvog svjetskog rata, likovna umjetnost u Hrvatskoj preuzela je važnu ulogu u oblikovanju modernog kulturnog identiteta. Modernizacijom Europe došlo je do stvaranja intelektualnog društvenog sloja čije su se ideje temeljile na antitradicionalnoj ideji. Time je došlo i do povećanja svijesti o pripadnosti europskom prostoru. Hrvatska, koja je bila dio Austro-Ugarske Monarhije, sporije se razvijala i prihvaćala ideje u odnosu na svoje zapadnoeuropske uzore.¹¹ U 20. stoljeću dolazi do institucijalizacije umjetnosti, osnivanjem i otvaranjem umjetničkih škola i akademija, muzeja i galerija. Time se uvelike promijenio i izložbeni koncept. Priređivanjem izložaba došlo je do velike mobilnosti djela koja su „putovala“ diljem Europe. Neke od njih ostavile su velik trag u povijesti umjetnosti.¹²

Irena Kraševac i Željka Tonković u svom radu „Umjetničko umrežavanje putem izložaba u razdoblju rane moderne – sudjelovanje hrvatskih umjetnika na međunarodnim izložbama od 1891. do 1900. godine“¹³ smatraju kako su za „vidljivost“ hrvatske umjetničke produkcije u Europi, krajem 19. stoljeća, zaslužna četiri izložbena događaja: u Budimpešti 1896., Kopenhagenu 1897., Sankt Peterburgu 1899. i Parizu 1900. godine. Autorice izdvajaju i dvije izložbe održane u Zagrebu – „Prva međunarodna umjetnička izložba“, 1891. i „Hrvatski salon“, 1898. Posebice ističu „Milenijsku izložbu“ koja se održala u Budimpešti 1896. Brojni izlagači danas su marginalna imena poput bečkog slikara Carla Fröschla, poljskoga historicističkog slikara Henrika Siemiradzskog i Carla Rauppa, profesora na Akademiji likovnih umjetnosti u Münchenu.

Nadalje, Petar Prelog, u članku „Artikulacije moderniteta. Institucije, secesija, publika“¹⁴, smatra kako je početna točka sazrijevanja modernizma u Hrvatskoj bila izložba „Hrvatski salon“, 1898. godine. U zagrebačkom Umjetničkom paviljonu okupio se velik broj umjetnika

11 Prelog P., *Artikulacije moderniteta, Institucije, secesije, publika, u: Moderna umjetnost u Hrvatskoj 1898.-1975.*

12 Kraševac I., Tonković Ž., *Umjetničko umrežavanje putem izložaba u razdoblju rane moderne – sudjelovanje hrvatskih umjetnika na međunarodnim izložbama od 1891. do 1900. godine, 2016.*

13 Kraševac I., Tonković Ž., *Umjetničko umrežavanje putem izložaba u razdoblju rane moderne – sudjelovanje hrvatskih umjetnika na međunarodnim izložbama od 1891. do 1900. godine, 2016.*

14 Prelog P., *Artikulacije moderniteta, Institucije, secesije, publika, u: Moderna umjetnost u Hrvatskoj 1898.-1975.*

oko novih modernističkih ideja, zahvaljujući školovanju u Beču, Münchenu ili Parizu. Prelog zaključuje kako je hrvatsko umjetničko 20. stoljeće počelo upravo tim događajem.¹⁵

U tom razdoblju dolazi i do osnivanja brojnih umjetničkih društava koji su uvelike pridonijeli umjetničkoj produkciji vremena. Važno je istaknuti Društvo za umjetnost i umjetni obrt, odnosno Društvo umjetnosti, koje je organiziralo „Prvu međunarodnu umjetničku izložbu“ u Zagrebu, „Milenijsku izložbu“ u Budimpešti i „Internacionalnu izložbu“ u Kopenhagenu. Umjetnici Društva hrvatskih umjetnika bili su naši izlagači na Austro-ugarskoj izložbi u Sankt Peterburgu i na „Svjetskoj izložbi“ u Parizu.¹⁶

15 Prelog P., *Artikulacije moderniteta, Institucije, secesije, publika, u: Moderna umjetnost u Hrvatskoj 1898.-1975.*

16 Kraševac I., Tonković Ž., *Umjetničko umrežavanje putem izložaba u razdoblju rane moderne – sudjelovanje hrvatskih umjetnika na međunarodnim izložbama od 1891. do 1900. godine, 2016.*

4. Secesijska arhitektura u Splitu

U 19. stoljeću Split je bio maleni grad unutar Austro-Ugarske Monarhije. Početak njegova razvitka uočava se tek od sredine navedenoga stoljeća. Kezić, u svom u djelu „Arhitektura secesije u Splitu“¹⁷, navodi da je gradu nedostajala prometna infrastruktura i tekuća voda, neophodna za gospodarstvo. Tada se Split htjelo pretvoriti u izvoznu i tranzitnu luku. U to se vrijeme ondje još uvijek gradilo po ustaljenim pravilima iz prošlosti, ali se počeo uočavati sve veći utjecaj novog vremena. Projektiralo se na granicama tradicionalnog i suvremenog, regionalnog i internacionalnog.

Usprkos austrijskom kočenju gospodarskog razvoja Dalmacije, Split je ipak postao najznačajnije privredno središte.¹⁸ Zbog izvoza vina, pojačao se trgovački promet u splitskoj luci, a zbog cementa došlo je do ubrzanog rasta industrijalizacije. Dujmo Žižić u djelu „Povijest industrije cementa u Dalmaciji: 150 godina suživota“¹⁹ ističe snažan utjecaj proizvodnje cementa na druge grane industrije, urbanizaciju pa i društveni razvoj Dalmacije.

Početak stoljeća se, pored gospodarskog razvoja, razvija i kulturno-umjetnički život. Osnivaju se brojna društva kao što su „Zvonimir“ (1884.), Narodna čitaonica (1862.), Narodna glazba (1880.). Pokreću se časopisi, organiziraju se brojne predstave i likovne izložbe.²⁰

Secesija je u splitskoj arhitekturi najzastupljenija u stambenoj izgradnji, zbog toga što je naglo obogaćeni sloj buržoazije, s početka 20. stoljeća, puno polagao u izgradnju vlastitih obiteljskih kuća – vila i stambenih objekata najamnog i stambeno-poslovnog karaktera. Objekti javne namjene bili su rjeđi. Kada je riječ o secesijskoj arhitekturi, važno je spomenuti kako ona ne sadržava čiste oblike na koje bi se mogao primijeniti univerzalni secesijski rječnik. Ona često poprima lokalna obilježja.²¹

Kezić navodi da se u secesijskoj arhitekturi, od početka, može uočiti utjecaj klasicističkog stila Venecije i Trsta. To se najviše očituje na kući Šperac u Zagrebačkoj ulici i kući Barkanović u nekadašnjoj Končarevoj, tj. današnjoj Poljičkoj ulici. Postepeno dolazi do prodiranja secesijskog duha. Međutim, navodi Kezić, secesija u splitskoj arhitekturi nije baš bila jednostavna i lako objašnjiva pojava. Ona ne odlikuje reprezentativnim građevinama europskih razmjera. Secesijski duh u arhitekturi najprisutniji je u ornamentici zidnog plašta, u

17 Kezić M., *Arhitektura secesije u Splitu*, 1991.

18 Kezić M., *Arhitektura secesije u Splitu*, 1991.

19 Žižić D., *Povijest industrije cementa u Dalmaciji: 150 godina suživota*, 2015.

20 Kezić M., *Arhitektura secesije u Splitu*, 1991.

21 Kezić M., *Arhitektura secesije u Splitu*, 1991.

umjetničkom obrtu. To je najvidljivije u obradi željeza dvorišnih portala, stubišnih i balkonskih ograda. U stambenoj se arhitekturi secesija ne može pronaći u čistim oblicima, zato što su građevine gradili uglavnom lokalni građevinski poduzetnici koji su secesiju samo posredno prihvatili. Ipak, u arhitekturi se secesija najviše javlja u dekorativnim elementima. Među njima, u početku, dominiraju stilizirani i realistični florealni ukrasi; listovi, stabljike, cvjetovi. Mogu se pronaći i skulpture lavova kao i alegorijskih ljudskih figura. Većinu ukrasa izradila je prva dalmatinska tvornica cementa Portland u Splitu, Gilardi-Bettizza. U tvornici su se izrađivali razni cementni proizvodi – ukrasne podne pločice, različite dekorativne figure za zgrade, dvorišta i vrtove, nadgrobni spomenici i portreti.²² Kasnije se javljaju i figuralni ukrasi. „Biljni ornamenti i figuralni ukrasi najviše se uočavaju na fasadama Sumpornih toplica i Hrvatskog doma, što su djela majstora Kamila Tončića.”²³

Početak stoljeća, nakon povratka sa studija, počinju djelovati mladi umjetnici obrazovani u različitim europskim gradovima. Kezić, među njima, ističe veliki trolist Špira Nakića, Kamila Tončića i Petra Senjanovića, koji je jako utjecao na arhitekturu 20. stoljeća. Oni su u Split donijeli novi arhitektonski jezik, materijale, načine oblikovanja i ukrašavanja pročelja. Svojim prvim zgradama rješavali su osjetljive teme interpolacija u povijesnu jezgru grada (to označava zgradu koja je nastala kao suvremeno arhitektonsko-urbanističko ostvarenje unutar gusto izgrađenog gradskog tkiva, a na sebi ima izražena povijesna stilska obilježja). Činili su to tako da su poštovali prostorni kontekst, ali bez ustupaka koji bi umanjili čistoću i jedinstvo stilskog postupka. Secesija je u Splitu ostavila brojne tragove koji su vidljivi više na pročeljima nego u unutrašnjosti. Vrhunac je doživjela pretežito zahvaljujući domaćim graditeljima, koji su, zbog školovanja u Beču, jako brzo prihvatili odlike ovog stila. Strani graditelji nisu dugo boravili niti djelovali u Splitu. Kezić zaključuje kako možda baš zato dolazi do nerazumijevanja podneblja i stvaranja u zadanim gradskim i prirodnim okvirima. Ipak je vrijedno spomenuti nekoliko važnih djela javne namjene: Poljodjelska škola, Velika realka, Arheološki muzej i Hrvatski dom. Uz veliki trolist u Splitu je djelovalo još mnogo umjetnika kao što su Dane Žagar, Fabijan Kaliterna, Marin Duplančić i Vicko Šakić.²⁴

22 Prančević D., *Slavoluci i(li) spomenici. Načini obilježavanja prisutnosti cara i kralja Franje Josipa I. u javnom prostoru Dalmacije i Kvarnera u drugoj polovini 19. stoljeća*, 2020.

23 Kezić, M., *Arhitektura secesije u Splitu*, 1991., 95.

24 Kezić, M., *Arhitektura secesije u Splitu*, 1991.

5. Kamilo Tončić

Kamilo Tončić Sorinjski rođen je 28. listopada 1878. godine u Zadru. Treći je sin Josipa i Aspazije. Otac mu je u državnoj službi došao do položaja dalmatinskog podnamjesnika, a majka mu je bila iz ugledne obitelji Koludrović. Nakon završene osnovne škole na Hvaru, 1888. upisuje Veliku realku u Splitu. „Nakon toga otišao je studirati građevinske znanosti na Inženjerskoj školi Visoke tehničke škole u Beču.”²⁵ Umjetnost bečkog arhitekta Otta Wagnera odrazila se na tadašnju mladu generaciju hrvatskih arhitekata i umjetnika, koji su se u to vrijeme školovali u Beču. Tako je i Tončić prihvatio ovaj novi stil i prenio ga u Dalmaciju, odnosno Split.²⁶ S obzirom na to da je mnogo doprinio splitskoj kulturnoj baštini, čak i ulica u centru grada nosi njegovo ime. Nekada se zvala Sokolska ulica, zatim Omladinska te naposljetku Tončićeva ulica.

Uz Špiru Nakića i Petra Senjanovića, bio je arhitekt koji je obilježio početak stoljeća u arhitekturi grada Splita, kako navodi Ivana Šverko u djelu „Splitska škola za dizajn“²⁷. Karijera Tončića kao arhitekta zapravo i nije trajala dugo, ali bila je značajna.

Osim što se bavio arhitekturom, Tončić se bavio i mnoštvom drugih aktivnosti. Napisao je nekoliko tekstova. Jedan od njih je „Dioklecijanova palača i položaj nove katedralke u Splitu“ iz 1907. godine. U njemu niže svoje misli o porušenim dijelovima Dioklecijanove palače. Drugi njegov tekst je „Peristil Dioklecijanove palače, arhitektonske refleksije“. Oba teksta priložena su na posljednjim stranicama knjige „Kamilo Tončić“, autora Stanka Piplovića.²⁸

Kamilo Tončić vodio je iznimno bogat društveni život te je sudjelovao u brojnim kulturno-društvenim aktivnostima u Splitu. Osnovao je i vodio brojne institucije, sudjelovao je u raznim gradskim komisijama, organizirao je kulturno-umjetničke događaje itd.

Nadalje, bavio se i skupljanjem marki, uzgajao je pčele i domaće životinje te je u svom vrtu uzgajao tulipane uvezene iz Nizozemske. Malo je znano kako se bavio i slikarstvom pa su sačuvane tri slike koje su danas u privatnom vlasništvu Tončićevih nasljednika u Splitu i Zagrebu. Na njegovim djelima uočava se interes za maritimnim temama neobične atmosferičnosti. Fokus na prikazu nestalne pojave kao što je ljeskanje mora kasnije će se uočiti i u opusima drugih splitskih slikara, poput Angjela Uvodića. Prema Tončićevim potpisima na slikama, a i samoj tematici, može se zaključiti kako pejzažne slike s kraja 19. stoljeća približno

25 Piplović, S., *Kamilo Tončić*, Split 1991., 5.

26 Božanić-Bezić N., *Prilog proučavanju secesije u Splitu*, 178.

27 Šverko I., *Splitska škola za dizajn, Uobličavanje strukovne risarske škole u Splitu 1907.*, 2003.

28 Piplović, S., *Kamilo Tončić*, Split 1991.

isto datiraju kao i figuralni prikaz orijentalne tematike na kojem stoji datum nastanka – 6. veljače 1894. godine.

U svojoj kočiji obilazio je sela Dalmatinske zagore sakupljajući etnografske predmete i svojeručno bilježeći ornamentale šare. Na milimetarskom papiru iscrtavao ih je te iza sebe ostavio album pod nazivom „Narodni ornamenti“.

Nakon nešto više od četrdeset godina intenzivnog rada, Kamilo Tončić odlučio je prestati sudjelovati u kulturno-društvenom životu grada Splita. Naime, 1948. Tončić optužen je da je za vrijeme Drugog svjetskog rata surađivao s talijanskim fašističkim okupatorom. Zbog tog je bio osuđen na nekoliko mjeseci zatvora te mu je oduzeto Sumporno kupalište. To ga je shrvalo. Stoga je, nakon izlaska iz zatvora, uništio sav svoj rad, nacрте, dokumentaciju, korespondenciju i literaturu – spalio ih je u dvorištu svoje vile. Nakon toga, na neko vrijeme, bile su zaboravljene Tončićeve zasluge. Umire u Splitu 1961. godine.

Slika 1. Bista Kamila Tončića (L. Vojnović, fotografirano 13. 5. 2021.)

Slika 2. Kamilo Tončič sa ženom Piom ispred vile Tončič (privatno vlasništvo)

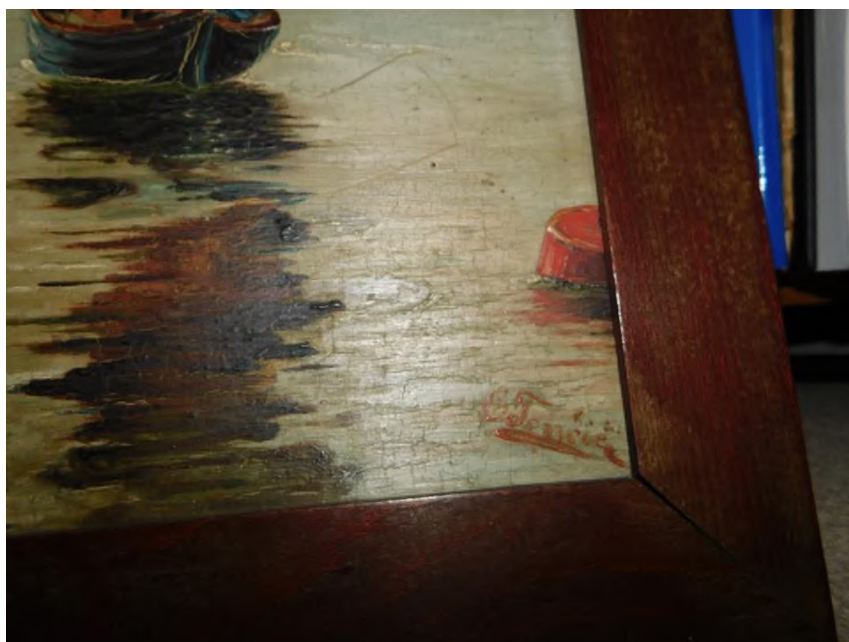
Slika 3. Slika Kamila Tončiča (privatno vlasništvo)

Slika 4. Detalj Tončičeva potpisa (privatno vlasništvo)

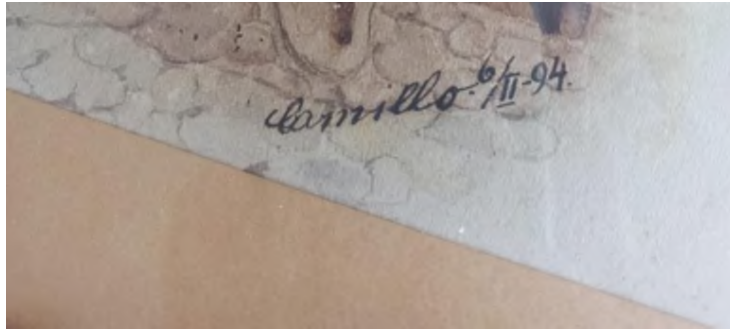
Slika 5. Slika Kamila Tončiča (privatno vlasništvo)

Slika 6. Detalj Tončićeve potpisa (privatno vlasništvo)

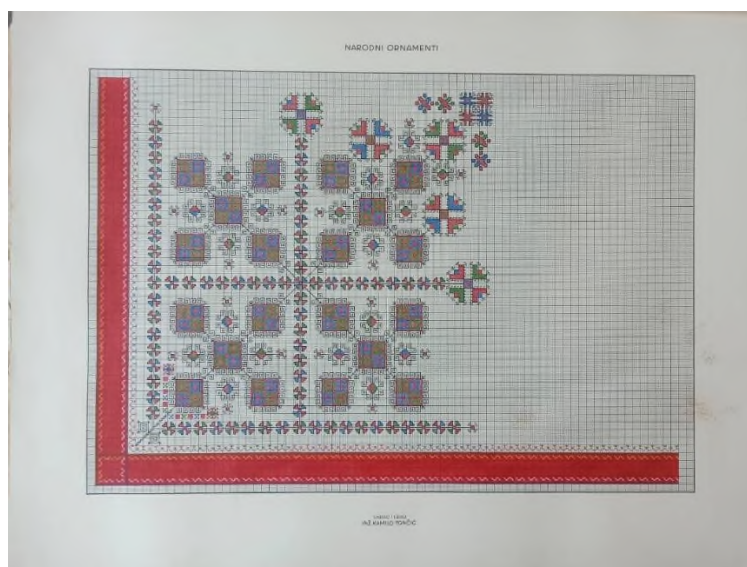
Slika 7. Slika Kamila Tončića (privatno vlasništvo)

Slika 8. Detalj Tončičeva potpisa (privatno vlasništvo)

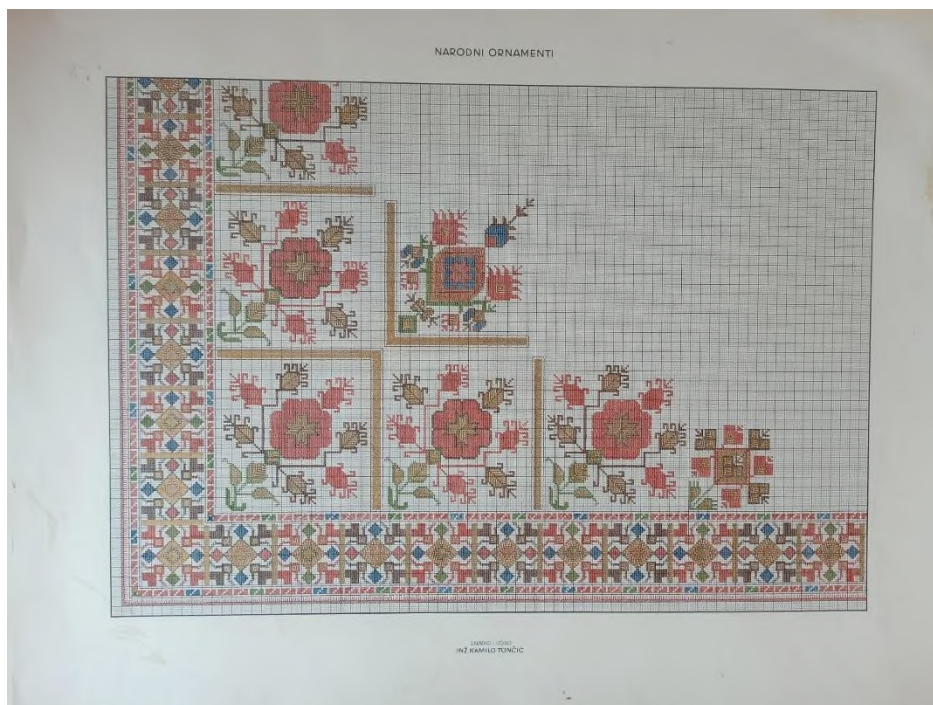
Slika 9. Album narodnih šara (privatno vlasništvo)

Slika 10. Nacrt narodne nošnje (privatno vlasništvo)

Slika 11. Nacrt narodne nošnje (privatno vlasništvo)

Slika 12. Nacrt narodne nošnje (privatno vlasništvo)

Slika 13. Domaće životinje u vrtu vile Tončić (privatno vlasništvo)

5.1. Obrtna škola

Nedugo nakon završetka fakulteta, Kamilo Tončić radio je kao inženjer željeznica u Beču, zatim u Dalmaciji, a kasnije i kao profesor u Obrtno-strukovnoj školi. U njoj nije bio važan samo kao profesor – bio je njezin osnivač i pokretač gradnje, ali je sam nije projektirao. U školi su se odvijali tečajevi za čipke, narodno vezivo, brodogradnju, modeliranje, kipare i građevinare. Nakon privremenog djelovanja Nikole Jašića kao upravitelja, Tončić je preuzeo upravu. Tijekom svog rada zalagao se za reorganizaciju škole i oživljavanje obrta.²⁹ Škola je 1908. promijenila naziv u Graditeljska, zanatlijska i umjetnička škola. Danas se Elektrotehnička, Umjetnička i Građevinska škola smatraju pravnim sljedbenicima Obrtne škole. Obrtna škola nalazila se u zgradi današnje Elektrotehničke škole, na raskrižju Zrinjsko-Frankopanske i ulice Nikole Tesle u Splitu. U vremenu kad je izgrađena, školska zgrada nalazila se na dalekoj periferiji grada, među vinogradima i maslinicima. Tih godina škola je težila obrazovanju mladih ljudi na području uzgoja poljoprivrednih kultura.³⁰ Zbog Tončićeva utjecaja u društvenom životu grada i njegova prijateljstva s brojnim umjetnicima tog vremena, u školi su, među ostalima, predavali i sasvim iznimni profesori. Na primjer, slikanje je podučavao Emanuel Vidović, pjevanje – Josip Hatze, a hrvatski jezik – Dinko Šimunović.³¹

Kvalitetnim radom i organizacijom, Tončić je doprinio osnutku 25 stručnih škola diljem Dalmacije i šire, među kojima su i Trgovačka akademija u Splitu i Dubrovniku te škola u Kotoru.³²

29 Piplović, S., *Kamilo Tončić*, 1991., 9-12

30 Tehnička škola za strojarstvo i mehatroniku Split, Povijest škole http://ss-tehnicka-st.skole.hr/nastava/povijest_skole (pristupljeno: 12. 3. 2022.)

31 Tehnička škola za strojarstvo i mehatroniku Split, Povijest škole http://ss-tehnicka-st.skole.hr/nastava/povijest_skole (pristupljeno: 12. 3. 2022.)

32 Piplović, S., *Kamilo Tončić*, 1991., 9-12

Slika 14. Elektrotehnička škola, preuzeto: <http://ss-elektrotehnicka-st.skole.hr/skola/povijest> (pristupljeno: 27. 11. 2021.)

Slika 15. Zgrada nekadašnje Obrtne škole danas (L. Vojnović, fotografirano: 27. 5. 2022., Split)

Slika 16. Zgrada nekadašnje Obrtne škole danas (L. Vojnović, fotografirano: 27. 5. 2022., Split)

Zadar, 29 april 1907

Njegova Ekscelencija gosp. ministar bogoštovlja i nastave odredio je naredbom od 10. aprila t.g. br. 211 da Vaše Blagorodstvo imenuje direktorom državne stručne škole za obrtno ortanje u Splitu sa pravom moći od 1. juna 1907 i istodobno da Vam se uračunaju, na osnovu § 20 zakona od 24. februara 1907, R.G.Bl.Nr. 55, pet godina Vaše tehničke prakse za svoje-vremenu penziju i dohodak kvinkvenalnog doplatka.

Imenovani gospodin Ministar zadržao je pri tome da-lje pravo, u svako doba da Vas premjesti na koju drugu državnu obrtnu školu.

Radi doznake vaših, od gornjeg vremena pripadajućih Vam dohodaka VIII. službovnog razreda i to za jedan kvinkvenalni doplatka povišene plaće od četiri hiljade / 4.000 / Kruna godišnje, akvitetnog doplatka godišnje osam stotina i dvadesetioosam / 828 / Kruna, kao i funkcionog doplatka od hiljadu i dvije stotine / 1.200 / Kruna kod o.kr. glavnog poreznog uređa u Splitu, određiće se potrebno skupno.

Obavješćujući Vaše Blagorodstvo o ovome - uz povratak priloga Vaše molbe upravljene o.kr. ministarstvu željeznica, istodobno Vas pozivam, da se, nakon razrješenja od strane spomenutog ministarstva od Vaše, sadašnje službe, predstavite radi Vašeg zaprijećuća i nastupa Vaše nove službe gospodi o.kr. namjesničkom savjetniku i upravniku kotarskog poglavarstva dr. Franji Madirazzi.

O.kr. Namjesnik :
Mardelli s.r.

Njegovom Blagorodstvu

Gospodinu K a m i l u T o n č i ć u
gradjevnom komesaru o.kr. austrijskih državnih željeznica
u S p l i t u

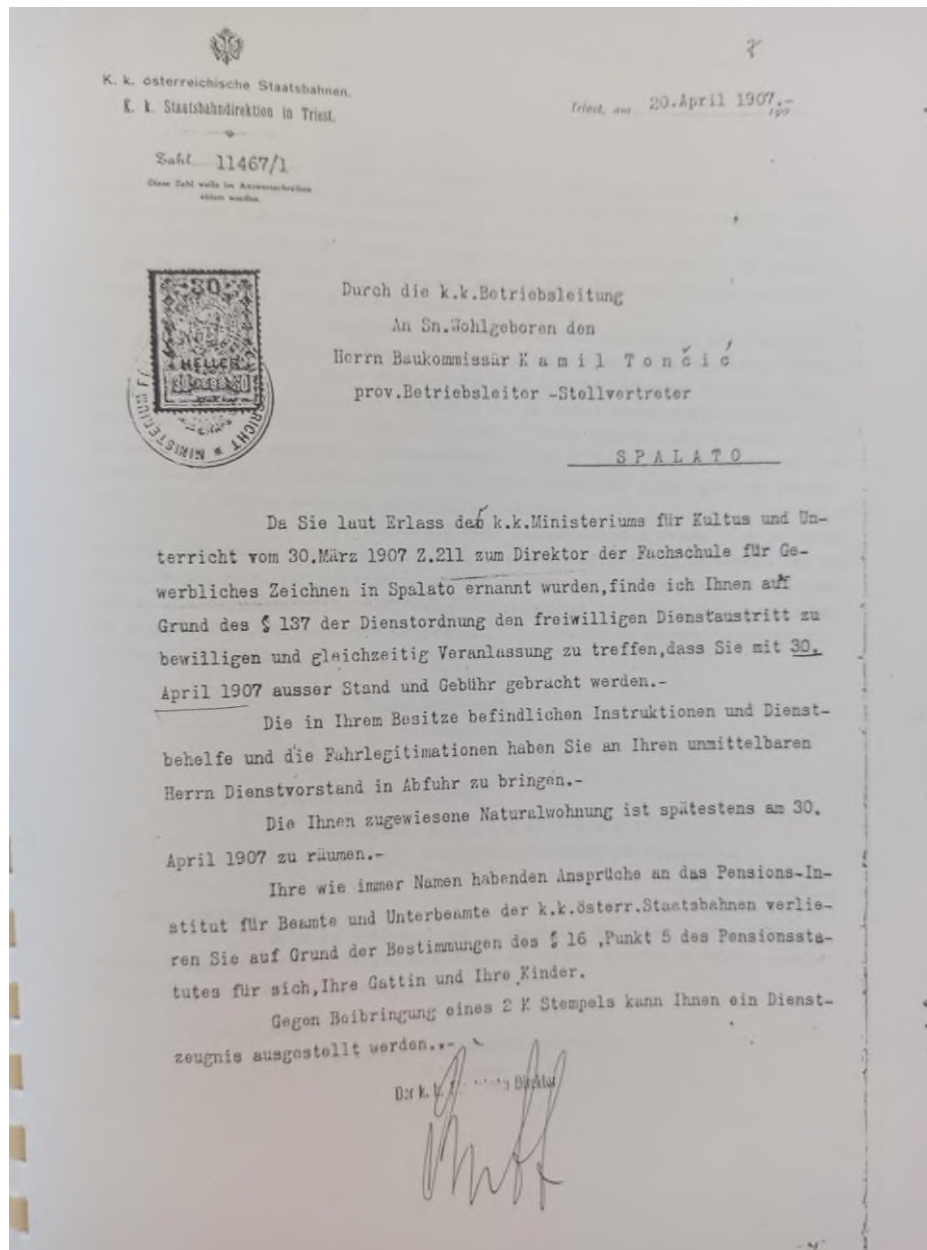
Broj 356/res.

Ovim se potvrđuje da je gospodin inženjer Kamile Tončić u svojstvu kao direktor o.kr. stručne škole za obrtno ortanje u Splitu prepisano službovnu zakletvu u svoje ruke položio.

Split, 9 maja 1907.

O.kr. Namjesnički savjetnik :
Madirazza s.r.

Slika 17 . Imenovanje inženjera Kamila Tončića (preuzeto: Šverko I., *Splitska škola za dizajn, Uobličavanje strukovne risarske škole u Splitu 1907.*, 2003.)

Slika 18. Imenovanje inženjera Kamila Tončića (preuzeto: Šverko I., *Splitska škola za dizajn, Uobličavanje strukovne risarske škole u Splitu 1907.*, 2003.)

5.2. Etnografski muzej

Stanko Piplović u djelu „Kamilo Tončić“³³ navodi kako je Tončićev sekundarni dio ostavštine impresivni arhitektonski opus. U to vrijeme, u hrvatskim intelektualnim i umjetničkim krugovima, vladao je etno trend kojem ni Tončić nije odolio. Pored projektiranja bezvremenskih zdanja, dane je kratio i prikupljanjem pučkih narodnih rukotvorina. Bio je očaran njihovom likovnošću i kvalitetom te vizionarski svjestan ugroze od strane tehnološkog napretka. „Fasciniran narodnim blagom, već od mladih dana sakupljao je nošnje, vezivo, kućne predmete i ćilime.“³⁴ U svoju kolekciju ubrojio je i poneke radove svojih učenika.

Od 1907. povremeno izlaže te započinje sa sustavnim otkupom i prikupljanjem etnografske građe. To 1910. rezultira osnivanjem Pokrajinskog muzeja za narod i obrt, današnjeg Etnografskog muzeja. Tončić mu je bio upravitelj do kraja Drugog svjetskog rata. Već 1911. godine javnost ga prepoznaje kao lijepo namješten i dobro opskrbljen muzej. Godine 1913., Ministarstvo u Beču odobrava prvi muzejski Statut u kojem se utvrđuje Upravni odbor, a Tončić postaje upravitelj. Iste godine muzej počinje izdavati svoj časopis „Koledar“ Pokrajinskog muzeja za narodni obrt i umjetnost u Splitu. Izlazio je godinu dana.³⁵

U arhivu Muzeja sačuvana je bilježnica s naslovom „Popis narodnih vezova u zbirci Anke Hozmann iz Dubrovnika“. U njoj je Tončić zapisao pojedine uzorke tekstilnih ručnih radova na numeriranim tabicama. Podijelio ih je na sljedeće skupine: Konavoski narodni vezovi, Primorski narodni vezovi, Narodni vezovi iz Splitske okolice, Narodno sinjsko tkanje, Narodni vezovi iz Zadarske okolice, Paško narodno vezivo, Hercegovački narodni vezovi i hercegovačke marame, Hrvatski narodni vezovi, Moravski narodni vezovi, Arbanaški narodni vezovi i čipke.³⁶

Godine 1923. Grad preuzima muzej, a Tončića postavlja kao direktora.³⁷

33 S. Piplović, *Kamilo Tončić*, 1991.

34 S. Piplović, *Kamilo Tončić*, 1991., 6.

35 Vojnović Traživuk, B., Narodna umjetnost kao građanska vrijednost : uloga likovnog folkloru u građanskoj kulturi Dalmacije u prvoj polovici 20. stoljeća; <https://etnografski-muzej-split.hr/muzej/povijest-muzeja> (pristupljeno 20. 4. 2022.)

36 Vojnović-Traživuk B., *Tragom prvih zbirki Etnografskog muzeja u Splitu*, 2009.

37 Piplović S., *Kamilo Tončić*, 1991.

Slika 19. Etnografski muzej (pristupljeno: 27. 11. 2021.:
<https://www.flickr.com/photos/morton1905/12878863194>)

5.3. Galerija umjetnina

Od sredine dvadesetih godina započelo je prikupljanje umjetničkih slika i djela, kako bi se 1931. godine osnovala Galerija umjetnina, tada smještena u Lovretskoj ulici. Ideja o osnivanju galerije nastala je krajem 1908. na „Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi“ u Splitu. Jedan od osnivača Galerije, njezin direktor od 1931. do 1941. godine, bio je Kamilo Tončić. Fundus je započeo Niko Nardelli, namjesnik Dalmatinske vlade i član Društva Medulić, otkupom djela „Prve dalmatinske umjetničke izložbe“ i njihovom predajom Tončiću. Fundus Galerije umjetnina stvarao se otkupima, ostavštinama i donacijama. Kvalitetom i kvantitetom istakla su se djela dr. Ive Tartaglie, splitskog odvjetnika, kolekcionara, likovnog kritičara i gradonačelnika.³⁸

Do 1934. godine promijenila su se četiri postava, a četvrti je trajao do Drugog svjetskog rata. To razdoblje dovelo je u opasnost muzejske eksponate jer ih je tadašnja vlast željela premjestiti u Rim. Tončić je to izbjegao stalnim premještanjem te je uspio sačuvati zbirku u cjelini. Etnografski muzej i Galerija umjetnina često su razmjenjivale svoje eksponate.³⁹

Pri svečanom otvorenju Galerije umjetnina, 1. prosinca 1931. godine, Kamilo Tončić je izjavio:

"Kad sam pred nekih 20 godina započeo da sakupljam radove naše narodne ornamentike, nisam mogao ni u snu pomisliti da ću u onim prostim kolibama i zabitim selima naći toliko obilje narodnog blaga (...) umjetničkog shvaćanja. Ta prva moja ideja postavila je temelje Etnografskom muzeju. Naša narodna ornamentika najbolji je izražaj istančanog i profinjenog ukusa i bujne mašte. Narodni su motivi puni neke čarobne snage i umjetničke ljepote (...) narodna umjetnička duša nije mogla da ostane ograničena oko samih ornamentalnih radova, već pojedini sinovi našeg naroda, zadojeni naslijeđenim umjetničkim sklonostima, a obrazovani stvorili su karakteristike naše nacionalne umjetnosti. Pa kao što narodne umotvorine rasijane (...) nisu pružale jedinstveni pogled u svu ljepotu, harmoniju boja i estetiku tako i radovi naših umjetnika raštrkani nisu mogli da nam pokažu jedinstvenu sliku njihove stvaralačke snage."⁴⁰

38 Bulimbašić S., *Ostvarenje splitskog sna*, 2009.

39 Braica, S., *Još o počecima muzeja*, 2003.

40 Braica, S., *Još o počecima muzeja*, 2003., 172.

Problem prostora pratio je Galeriju umjetnina u Splitu. Nakon nekoliko lokacija, potencijalnih i realiziranih, 2001. godine, odlukom poglavarstva Grada Splita, zgrada Stare bolnice na baroknom bastionu Cornaro dodijeljena je na korištenje Galeriji umjetnina. Adaptacije i rekonstrukcije za njenu prenamjenu projektirao je splitski arhitekt Vinko Peračić.⁴¹

41 Bulimbašić S., *Ostvarenje splitskog sna*, 2009.

5.4. Sumporne toplice

Kako navodi Ana Grgić u „Vodiču splitske arhitekture 20. stoljeća“⁴², reprezentativna zgrada Sumpornog kupališta najznačajnija je secesijska zgrada u Splitu. Bilo je to prvo važnije djelo Kamila Tončića kao arhitekta. „Prije njegove, na tom mjestu bila je zgrada iste namjene no mnogo skromnija.“⁴³ Nikola Ivanović u djelu „Povijest splitskih toplica“ govori kako je sumporna voda dolazila s područja ribarnice čiji su izvori bili vidljivi još prije nastanka Ribarnice.⁴⁴ Radovi izgradnje Sumpornog kupališta započeli su krajem 1902., a zgrada je bila gotova već u lipnju 1903. godine. Stjepan Nagy bio je vlasnik i upravitelj. U prizemlju su bile čekaonice, sobe za kupanje, kabine i liječnička ordinacija. „Na prvom katu bile su sobe za bolesnike, a na drugom su se nalazili privatni stanovi.“⁴⁵ Nakon Nagyjeve smrti, upravitelj kupališta postao je Tončić jer je njegova supruga Pia bila nasljednica Stjepana Nagya.

Na vanjštini zgrade, kao i u unutrašnjosti, vidimo velik broj secesijskih dekorativnih elemenata te niz figuralnih i biljnih motiva. „Ukrasne figure na pročeljima simboliziraju bolesnike, a na krovu zgrade nalazio se orao, simbol uzleta koji će bolesnici doživjeti nakon ozdravljenja.“⁴⁶

Zgrada je sagrađena tradicionalnim materijalom pa su zidovi prizemlja od bračkog kamena, a okviri oko prozora od kamena iz Segeta. „Strop iznad prizemlja je od željeznih traverza, između kojih je beton, dok su ostale međukatne konstrukcije od drvenih greda, kao i krovna konstrukcija.“⁴⁷

U poslijeratnom razdoblju vlasnici doživljavaju nešto što su doživjele i mnoge obitelji sličnog materijalnog i društvenog statusa tog vremena – gube svoje posjede. Tako i obitelj Tončić ostaje bez sumpornih toplica. Na temelju rješenja, od 12. ožujka 1948. godine, ova zgrada postaje opća narodna imovina.⁴⁸

42 Grgić, A., *Split Arhitektura 20. stoljeća Vodič* (ur. Tušek, D.), 2011.

43 Piplović S., *Kamilo Tončić*, 1991., 22.

44 Ivanović N., *Povijest splitskih toplica*, 1993.

45 Piplović S., *Kamilo Tončić*, 1991., 22.

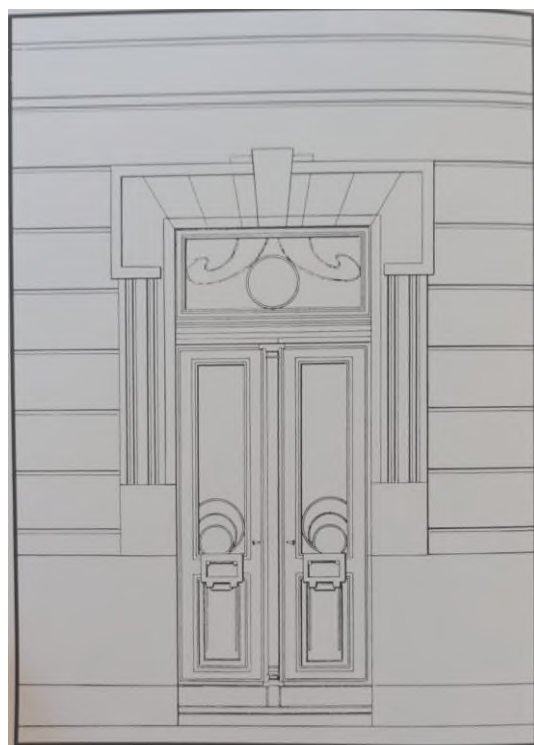
46 Piplović S., *Kamilo Tončić*, 1991., 22.

47 Piplović S., *Kamilo Tončić*, 1991., 22.

48 Ivanović N., *Povijest splitskih toplica*, 1993.

Slika 20. Sumporne toplice u Marmontovoj ulici u Split u vrijeme Kamila Tončića (preuzeto: Piplović S., *Kamilo Tončić*, Split, 1991., 53.)

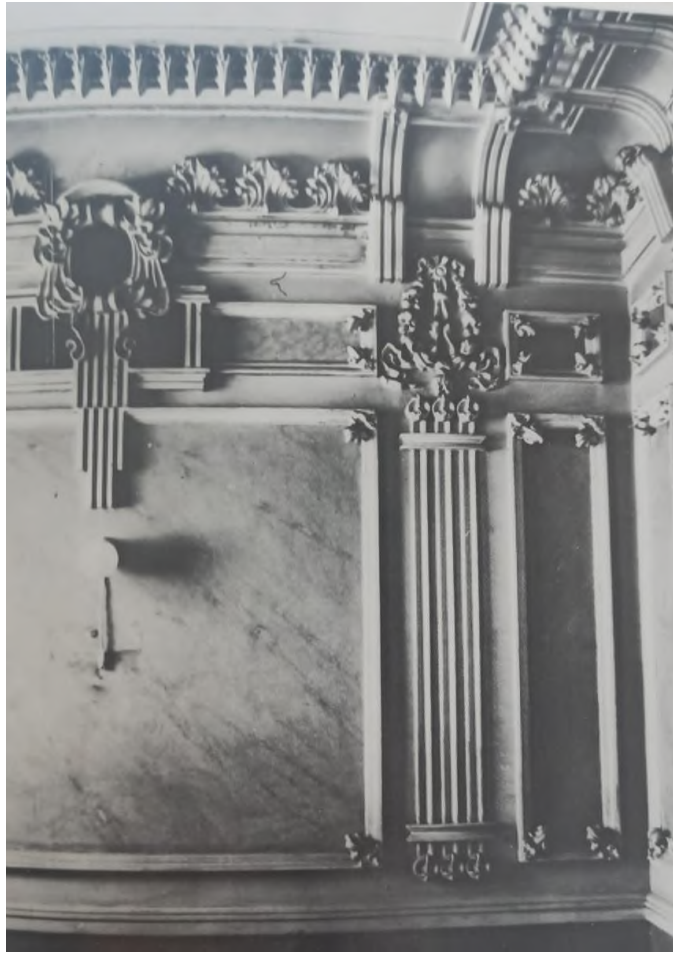
Slika 21. Detalj vrata na zapadnom pročelju zgrade Sumpornog kupališta prema prvom Tončićevom projektu iz 1901. (preuzeto: Piplović S., *Kamilo Tončić*, Split, 1991., 54.)

Slika 22. Detalj prozora na zapadnom pročelju zgrade Sumpnog kupališta (preuzeto: Piplović S., Kamilu Tončić, Split, 1991., 55.)

Slika 23. Sumporno kupalište danas (L. Vojnović, fotografirano: 21. 4. 2021., Split)

Slika 24. Unutrašnja dekoracija salona u zgradi Sumpornog kupališta (preuzeto: Piplović S., Kamilo Tončić, Split, 1991., 57.)

5.5. Hrvatski dom

Nakon dugogodišnjeg skupljanja novaca i dobivanja dozvola, zemljište za izgradnju Hrvatskog doma kupljeno je krajem 1905., a kamen za gradnju u veljači 1906. godine. Prihvaćeni projekt za izgradnju kojeg je izradio Kamilo Tončić bio je izložen u izlogu trgovine Ševeljević u svibnju 1906. godine. Sanja Buble, u svom djelu „Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu“, navodi kako je njegov nacrt izazvao različite reakcije – od odobravanja do pokude. Iako se otvorenje očekivalo na blagdan sv. Dujma, 1907. godine, zgrada je otvorena tek 1908. godine.⁴⁹

U to vrijeme Hrvatski dom bio je jedno od glavnih kulturnih mjesta u gradu Splitu, gdje su osnovana i mnogobrojna društva: Slavjanska narodna čitaonica, 1862.; Dobrovoljno vatrogasno društvo, 1883.; Hrvatsko pjevačko društvo „Zvonimir“. 1884.; gimnastičko društvo „Hrvatski sokol“, 1893. Osnovano je i Društvo hrvatskih umjetnika „Medulić“, 1908., čiji su članovi obilježili razvoj hrvatske moderne umjetnosti.⁵⁰ U osnivanju gotovo svih društava sudjelovao je i Kamilo Tončić.

Najznačajnija manifestacija u prvoj godini postojanja Hrvatskoga doma jest organizacija „Prve dalmatinske umjetničke izložbe“. Na toj je izložbi su otkupljena prva umjetnička djela koja su bila temelj osnivanja buduće Galerije umjetnina. Na izložbi su sudjelovali veliki slikari i kipari poput Medovića, Bukovca, Vidovića, Meštrovića, Rendića...⁵¹ Tončić nije izlagao svoja djela, ali je bio jedan od glavnih organizatora ove izložbe.

„U glazbenom životu grada Hrvatski je dom, uz Općinsko kazalište, imao ključnu ulogu.“⁵² U njemu su vježbali ansambl i solisti „Zvonimira“ i „Narodne glazbe“. Sokolska dvorana služila je za koncerte, plesove, predstave i društvene zabave, a osobito živo bilo je u vrijeme poklada.

„Reprezentativna secesijska zgrada Hrvatskog doma, projektirana u duhu Wagnerove škole i njegovih ranih radova, autorsko je djelo zrelog arhitekta u kojem se uz odjek klasicističke tradicije naslućuje arhitektura novog doba.“⁵³ Osim na njezinim pročeljima, secesijski elementi bili su vidljivi i u interijeru, posebice u velikoj dvorani. Ornamenti su se protezali preko zidova pa sve do stropa. Uglavnom su to bili figuralni motivi te ekspresije lica. Veliki sokol krasio je područje iznad pozornice. Zanimljivo je kako je Tončić, osim što je bio

49 Buble S., *Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu*, 2011.

50 Bulimbašić, S., *Društvo hrvatskih umjetnika "Medulić" (2908. – 1919.): umjetnost i politika*, 2018.

51 Belamarić J., Slade I., Vrandečić J., *Prva dalmatinska umjetnička izložba Split 1908.*, 2010.

52 Buble S., *Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu*, Split, 2011., 421.

53 Buble S., *Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu*, 2011., 439.

arhitekt, vjerno pratio i izrađivanje svakog kalupa i ornamenta namijenjenog za njegove projekte. Ako vrijeme nije provodio na gradilištu, zasigurno ga se moglo pronaći u tvornicama.

„Nije poznato što se sve zbivalo u zgradi Sokolskoga doma početkom i tijekom Drugog svjetskog rata, osim činjenice da je 1942. godine u njoj bilo sjedište talijanske fašističke omladine i da je tada uništena izvorna secesijska dekoracija pročelja i interijera.”⁵⁴ Godine 2017. krenula je restauracija kako bi se vratila Splitu ovako jedinstven i raskošan primjer zgrade. Restauracija je završila 2020. godine.

Predmet obnove interijera dijela zgrade Hrvatskog doma bili su stubište, koncertna dvorana, dvije manje dvorane i pomoćni prostori. Poneke stube bile su uništene te su zamijenjene novima. Ograda stubišta bila je također uništena te se nije poznavalo kako je ona nekada izgledala. Zahvaljujući ostalim djelima Kamila, ograda stubišta napravljena je po uzoru na one iz Sumpornih toplica. Oštećene pločice su se isto mijenjale, a nove su napravljene istom tehnikom kao i originalne s početka 20. stoljeća. U koncertnoj dvorani obnovljena je sva dekoracija.⁵⁵

Obnova eksterijera Hrvatskoga doma obuhvaća pročelja i krovnište zgrade. S uličnog pročelja su 1942. godine bili uklonjeni i uništeni svi dekorativni elementi, a njihova su mjesta zažbukana. Istražnim radovima došlo se do informacija potrebnih za izradu novih dekorativnih elemenata. Krovni vijenac nije imao veća oštećenja te ga je bilo potrebno samo očistiti.⁵⁶

Zadatak restauracije ove zgrade bio je prilično zahtjevan jer je rekonstrukcija njezinog izvornog izgleda temeljena na povijesnim fotografijama. „Takav pristup obnovi nije novost (obnove europskih gradova srušenih tijekom Drugog svjetskog rata), no u našoj se sredini cjelovita obnova temeljena na rekonstrukciji izvornog izgleda putem fotografija provodi po prvi put upravo na zgradi Hrvatskog doma.”⁵⁷

54 Buble S., *Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu*, 2011., 425.

55 Rupčić, A., *Zgrada Hrvatskog doma Kamila Tončića u Splitu, Obnova dekoracije "stucco" ukrasa u svečanoj dvorani*, Split, 2020.

56 Rupčić, A., *Dekorativni kameni vijenac na pročelju zgrade Hrvatskog doma Kamila Tončića u Splitu*, 2018.

57 Buble S., *Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu*, 2011., 425

Slika 25. Hrvatski dom u vrijeme Kamila Tončića (preuzeto: Buble S., *Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu*, 2011., 419.)

Slika 26. Svečana dvorana u vrijeme Kamila Tončića (preuzeto: Buble S., Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu, 2011., 431.)

Slika 27. Zidna dekoracija u vrijeme Kamila Tončića (preuzeto: Buble S., Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu, 2011., 435.)

slika 28. Zatečeno stanje zgrade Hrvatskog doma prije restauracije, 2017. (privatno vlasništvo)

slika 29. Zatečeno stanje stubišta Hrvatskog doma prije restauracije, 2017. (privatno vlasništvo)

Slika 30. Hrvatski dom danas (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)

Slika 31. Stubište Hrvatskog doma danas ((L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)

Slika 32. Zidna secesijska dekoracija danas (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)

Slika 33. Stropna dekoracija danas (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)

Slika 34. Svečana dvorana danas (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)

5.6. Vila Tončić

Kamilo Tončić sudjelovao je i u projektiranju vlastite vile u kojoj je živio ostatak svog života. Građena je prema projektu češkog arhitekta Karela Beneša. Tončić je napravio nekoliko preinaka – izgradnja verande i stubišta na jugu te drukčija dekoracija interijera. Izgradnja je započeta 1922. godine, a Tončić je u kuću uselio 1923. godine. Vilu s jednim katom i podrumom, okružio je velikim, zelenim perivojem. U to vrijeme perivoj je bio i sa stražnje strane kuće, gdje se čuvalo domaće životinje. U podrumu kuće nalazile su se kuhinje, u prizemlju blagovaonice, a na prvom katu sobe. „Prostornom organizacijom i arhitektonskim oblikovanjem, vila Tončić ima obilježja kasnosecesijskoga sloga, iako s obzirom na godinu izgradnje, potpuno zakašnjelog.”⁵⁸

Vila je napravljena od kamena s drvenim međukatnim konstrukcijama. U središtu južnog glavnog pročelja nalazi se ostakljena veranda s kamenim stepenicama koje vode u vrt. Iznad verande nalazi se terasa prvog kata betonske konstrukcije. Na uglovima terase nalaze se kameni piloni ukrašeni figurom orla u reljefu, koji završavaju kamenim vazama ukrašenima secesijskom ornamentacijom. Prizemlje ima ukupno četiri prozora, dva desno i dva lijevo od verande. Isti takav raspored ponavlja se i na prvom katu kuće. Krovište je četverostrešno. Katja Marasović u „Konzervatorskom elaboratu za uređenje vile i perivoja Tončić te za novu izgradnju na parceli“ ističe sljedeće: „interesantno je da nad vijencem vile ide zidani nadozid i tek nad njim streha krova.”⁵⁹

S južne strane vrt je zatvarao kameni zid. Na ostale tri strane bio je betonski zid uz koji su posađeni čempresi. Danas ih je sačuvano samo nekoliko uz zapadni zid. Do izgleda sjevernog vrta moglo se doći zahvaljujući nacrtima Kamila Tončića i njegovog unuka Damira Tončića. Razmještaj staza i puteljaka perivoja ostao je nepromijenjen do danas. Na južnom zidu nalaze se vrata s metalnom ogradom nakon kojih slijedi nekoliko stepenica. U sredini južnog dijela nalazi se fontana, koja je na četiri mjesta ukrašena vazama. Lijevo i desno od ulaza u verandu nalazili su se kameni stol i klupe. Sve te elemente vrta, poput klupa, stupova, fontane i vaza, izradili su učenici Obrtne škole Kamila Tončića.

Tončić je dizajnirao i interijer svoje kuće. Namještaj je rađen po mjeri, prema njegovim nacrtima pa su tako i ti elementi u secesijskom duhu – kauči, stolice te detalji poput stubišta i

⁵⁸ Katalog soboslikarskih uzoraka iz prizemlja vile Tončić u Splitu, 2.

⁵⁹ Marasović K., *Konzervatorski elaborat za uređenje vile i perivoja Tončić te za novu izgradnju na parceli*, 2008., 13.

kvaka na vratima. U središnjoj prostoriji prizemlja strop je oslikan. Zanimljivo je da ga još uvijek krasi originalne boje, uz samo nekoliko manjih prepravaka.

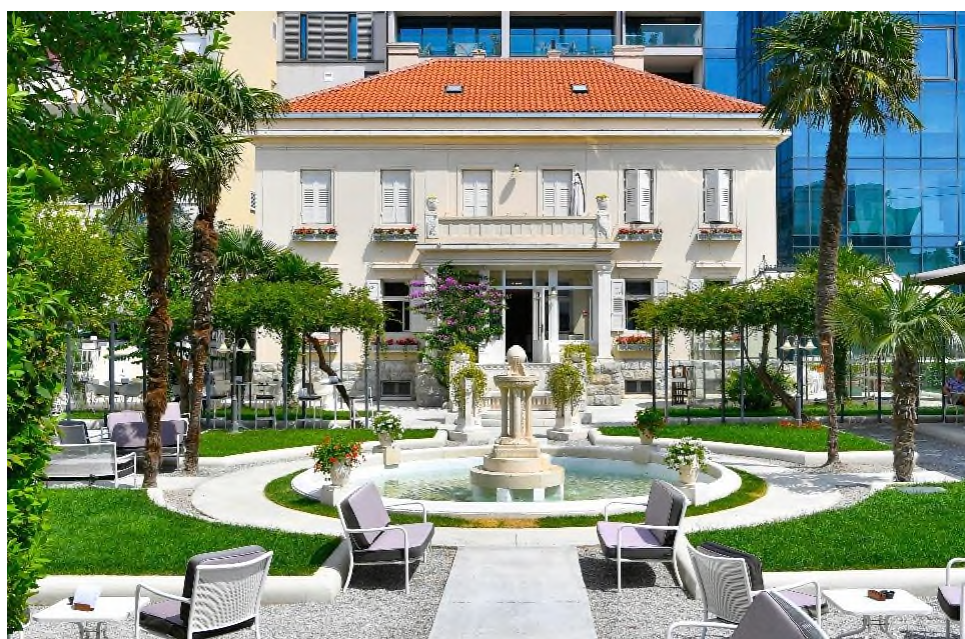
Prva preinaka kuće napravljena je tijekom Drugog svjetskog rata. Tada je u vrtu vile sagrađeno sklonište, zaštićeno debelom armiranobetonskom pločom, te spojeno s podrumom vile. Godine 2010., vila Tončić prvi je put bila ozbiljnije restaurirana. Tada su napravljeni popravci na eksterijeru (krovište i fasada). Unutrašnjost vile i perivoj obnovljeni su 2014. povodom otvaranja ugostiteljskog objekta. Nekada obrasli zeleni vrt, preuređen je prema izvornoj fotografiji u gotovo originalan izgled. Svi radovi obavljani su uz nadzor konzervatora. Unutrašnji zidovi kuće obojeni su izvornim bojama do kojih se došlo prethodno izvršenim istraživanjima.

Slika 35. Kuća u izgradnji (privatno vlasništvo)

Slika 36. Vila Tončić 1926. godine (privatno vlasništvo)

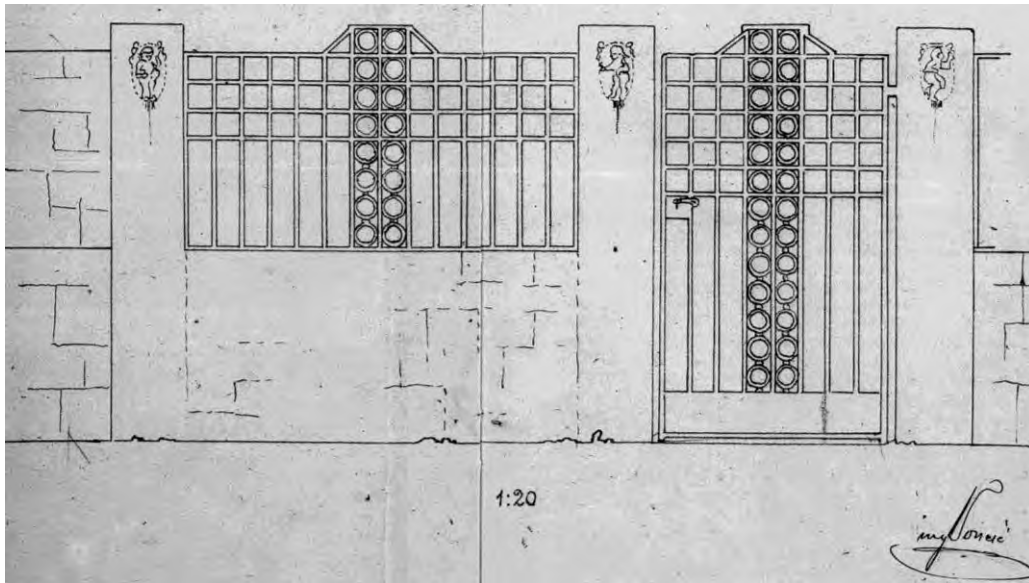
Slika 37. Vila Tončić danas (privatno vlasništvo)

Slika 38. Nekadašnji interijer vile Tončić (privatno vlasništvo)

Slika 39. Kamilo Tončić sa sinom Zdenkom u vrtu vile Tončić (privatno vlasništvo)

Slika 40. Južni ulaz u vrt, metalna vrata (preuzeto: Šverko I., *Splitska škola za dizajn, Uobličavanje strukovne risarske škole u Splitu 1907., 2003.*)

Slika 41. Vrata zapadnog ulaza u kuću (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)

Slika 42. Unutarnje stubište vile Tončić (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)

Slika 43. Strop središnje prostorije u prizemlju (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)

5.7. Zgrada Duplančić

Kamilo Tončić projektirao je i zgradu Duplančić koja se nalazi u istoj ulici kao i zgrada Hrvatskog doma. Ona je danas poznata kao Tončićeva ulica. Irena Mašće⁶⁰ navodi kako je zgrada podignuta 1907. godine. Sagrađena je prema inicijativi splitskog trgovca Josipa Duplančića.⁶¹

„Radi se o ugaonoj trokatnici kojoj se na prizemlju i prvom katu ističe horizontalna linija pomoću ukrasnih vijenaca, dok je na posljednja dva kata vidljiv vertikalizam uz pomoć plitkih pilastara.”⁶² Izduženim ulazom dolazi se do stubišta koje vodi do katova. Zbog njezinog položaja na uglu dviju ulica može se reći kako zgrada ima dva pročelja. Kezić o tome piše sljedeće: „Dva su pročelja reprezentativna i ujedno slobodna: dulje koje gleda na Marmontovu ulicu i kraće koje gleda na Omladinsku ulicu.”⁶³ Važno je istaknuti brid dodira dvaju pročelja. Iako je izveden oblo, ne dolazi do njegova slabljenja zbog dinamičnosti i dekorativnosti. Oba pročelja zgrade obogaćena su brojnim secesijskim florealnim ornamentima. Na kutovima zgrade nalaze se rozaliti radi postizanja simetričnosti. Na duljoj fasadi nalazi se devet, a na kraćoj pet prozora. Oko prozora i na prijelazima katova nalaze se mali florealni ornament. Pilastri su ukrašeni trima trakama, od kojih je središnja dulja, a s vrha pilastra visi lovorov vijenac. Prizemlje je izrađeno u gruboj, a prvi kat u glatkoj vodoravnoj rustici. Drugi i treći kat glatko su žbukani.

Zgrada je do danas zadržala prvotnu funkciju – prizemni prostor namijenjen je poslovnoj funkciji dok su na katovima stambeni prostori.⁶⁴ Kao i na većini ostalih Tončićevih djela, dekoracija ove zgrade izrađena je u tvornici Giraldi-Bettiza.

60 I. Mašće, *Utjecaj Austro-Ugarske monarhije na kulturu Mediterana s okosnicom na grad Split*, 2017.

61 I. Mašće, *Utjecaj Austro-Ugarske monarhije na kulturu Mediterana s okosnicom na grad Split*, 2017.

62 I. Mašće, *Utjecaj Austro-Ugarske monarhije na kulturu Mediterana s okosnicom na grad Split*, 2017., 37.

63 Kezić M., *Arhitektura secesije u Splitu*, 1991., 101.

64 Kezić M., *Arhitektura secesije u Splitu*, Split, 1991.

Slika 44. Zgrada Duplančić (L. Vojnović, fotografirano: 20. 5. 2022., Split)

5.8. Kuća Dujma Save

Na mjestu nekadašnjeg bastiona, 1908. formirala se Vid Morpurgova poljana na kojoj je 1912. završena izgradnja kuće Dujma Save.⁶⁵ Za projekt kuće opet je zaslužan Kamilo Tončić. Glavno pročelje gleda na trg, prema sjeverozapadu, a raščlanjeno je na sedam prozorskih osi. Riječ je o dvokatnici, gdje je prizemlje namijenjeno trgovini, a katovi su imali stambenu funkciju. Vodoravna linija odvaja prizemlje i prvi kat. Vertikala je izražena bridnim trakama, a ne pilastrima kao kod drugih zgrada za koje je zaslužan Tončić. Prizemlje od prvog kata dijele profilirani vijenac oko kojega vise secesijski ukrasi. Na rubovima fasada uočavaju se plitke lezene na čijem se vrhu nalaze pravokutna polja s lovorovim vijencem. „Prozori na kući su bogatije dekorirani na prvom katu, s parapetima ukrašenim prstenovima.”⁶⁶

Kezić zaključuje kako zgrada odiše klasičnom strogošću i simetričnošću u obradi fasada. Piplović uočava elemente historicizma, a na odjeke novog vremena nailazi tek u pojedinostima.⁶⁷

65 Kezić M., *Arhitektura secesije u Splitu*, 1991.

66 I. Mašće, *Utjecaj Austro-Ugarske monarhije na kulturu Mediterana s okosnicom na grad Split*, 2017., 40.

67 Piplović S., *Kamilo Tončić*, Split, 1991.

*Slika 45. Detalj završnog vijenca zgrade D. Save (preuzeto: Piplović S., *Kamilo Tončić*, Split, 1991., 69.)*

Slika 46. Kuća Dujma Save (L. Vojnović, fotografirano: 20. 5. 2022., Split)

5.9. Rekonstrukcija kuće Ivana Save

Rekonstrukcija postojećih zgrada bila je također jedna od važnijih zadaća kojima se bavio Kamilo Tončić. Primjer je kuća inženjera Ivana Save koja se nalazi u južnom dijelu Dioklecijanove palače. Njezino je pročelje okrenuto prema splitskoj rivi.

Ivan Savo, 1876. godine, odlučio je obnoviti kuću. Proširio ju je na susjednu parcelu. U sklopu preradnja shvatio je kako su ostatci antičke lođe rasklimani te je postojala opasnost od urušavanja. Obaviješteni konzervatori odmah su ukazali na hitne popravke. Mihovil Glavinić, konzervator i upravitelj Arheološkog muzeja u Splitu, dogovario je s vlasnikom načine izvedbe radova. U tim je radovima bila pregledana lođa te je napravljen projekt za njenu konzervaciju i restauraciju. Radi potrebnih odobravanja bečke komisije i nedostatka financijskih sredstava, početak rekonstrukcije potrajao je sve do 1905. godine.⁶⁸

Tončić je bio zaslužan za rekonstrukciju zapadne lođe kriptoportika, restauraciju trifore antičkog portika te je dogradio još dva kata u duhu secesije iznad pročelja palače. „Da ova dva nova kata ne odskaču puno od antičke dekoracije, Tončić se odlučio za geometrijsku varijantu secesije.”⁶⁹

Prozori prvog kata geometrijski su urezani u plašt zida. Oni na drugom katu imaju tek vezom kamena naznačen nadvoj i prozorski vijenac, a na trećem katu, iznad lođe, prozori su profilirani u plitkom kamenom reljefu. „Prozori četvrtog kata nose blagu secesijsku nijansu te su obloženi bakrom i zelenom patinom.”⁷⁰

68 Kezić M., *Arhitektura secesije u Splitu*, 1991.

69 I. Mašće, *Utjecaj Austro-Ugarske monarhije na kulturu Mediterana s okosnicom na grad Split*, 2017., 40.

70 Šverko I., *Splitska škola za dizajn, Uobličavanje strukovne risarske škole u Splitu 1907.*, 94.

Slika 47. Kuća I. Save, tijekom nadogradnje sa skelom na mansardi (preuzeto: Piplović S., Kamilo Tončić, Split, 1991., 61.)

Slika 48. Kuća Ivana Save (L. Vojnović, fotografirano: 20. 5. 2022., Split)

5.10. Zgrada Režije duhana

Kamilo Tončić zaslužan je i za vođenje radova izgradnje zgrade Režije duhana u Splitu. Na mjestu nekadašnjeg mletačkog lazareta, na istočnoj obali, niknula je dvokatnica u neorenesansnom stilu. Godine 1905. uprava Režije podnijela je općini zahtjev za odobrenje. Nakon pregleda prostora, uočili su da je najviše radova potrebno u okolici nove zgrade. Zato se trebala srušiti stara zgrada tamnice te proširiti ulica na jugoistočnu kulu Dioklecijanove palače. Projekt za zgradu izrađen je u Beču, a već je krajem godine zgrada bila završena. Tijekom Drugog svjetskog rata bombardirana je iz zraka te uništena.⁷¹

Slika 49. Zgrada režije duhana u splitskoj luci (lijevo) (preuzeto: Piplović S., *Kamilo Tončić*, Split, 1991., 73.)

⁷¹ Piplović S., *Kamilo Tončić*, Split, 1991.

Slika 50. Zgrada režije duhana u četvrtoj godini ratovanja, 1944. (pristupljeno: 14. 5. 2022. <http://www.ratnakronikasplita.com/kronika/1944-1>)

5.11. Velika realka

Zbog nastale potrebe za novom školom, izgrađena je zgrada Velike realke u Splitu. Za projekt je zaslužan H. Köhlin, a Tončić je njezine radove izveo unutar dvije i pol godine. Na predviđenom zemljištu do 1905. nalazio se mletački bastion Contarini. Većinu zemljišta darovala je općina, no ostatak je ustupio željeznički erar. Godine 1905. bili su spremni svi elaborati, a sama izgradnja počela je 1907. godine. Klesarske, zidarske i tesarske radove izvodila je Hrvatska radnička zadruga koja je posao obavila do 1910. godine. Svečano otvorenje zgrade bilo je 30. ožujka 1910. godine. Tada je to bila jedna od najmodernijih zgrada u Dalmaciji. Ona se i danas koristi kao odgojno-obrazovna ustanova.⁷²

Slika 51. Zgrada Velike realke u Splitu u vrijeme Kamila Tončića (preuzeto: Piplović S., *Kamilo Tončić*, Split, 1991., 74.)

⁷² Piplović S., *Kamilo Tončić*, Split, 1991.

Slika 52. Zgrada Velike realke danas (L. Vojnović, fotografirano: 20. 5. 2022., Split)

5.12. Kuća zaklade Martinis Marchi

U 20. stoljeću su izdržavanje javnih ustanova pomagali imućniji građani zakladama, novcem i nekretninama. Jedna od imućnijih obitelji bila je obitelj Marchi. Ona je potjecala s otoka Brača. S obzirom na to da članovi te obitelji nisu imali muških nasljednika, ostavili su više od 100.000 forinta u korist siromaha grada Splita. Time je došlo do osnutka zaklade *Casa di industria e ricovero Martinis Marchi* koja je bila u sastavu javne dobrotvornosti. Bila je to ustanova karitativnog karaktera za smještaj i prehranu siromaha.

U travnju 1911. godine raspisan je natječaj za gradnju nove zgrade Zavoda Martinis-Marchi. Bio je objavljen u splitskim dnevnim novinama „Nашe jedinstvo“. Projekt je realiziran prema nacrtu Vicka Šakića i Lovre Lisičića. Zgrada je građena od fino obrađenog kamena slaganog u pravilnim redovima. Između katova nalazi se razdjelni kameni red. Glavni je ulaz smješten na južnom pročelju, a na sredini zapadnog i istočnog pročelja nalaze se dva sporedna ulaza. Iznad glavnog ulaza nalazi se terasa sa željeznom ogradom. Dragica Reljić u djelu „Manuški jubileji“⁷³ spominje kako je ovo monumentalna građevina podignuta u duhu tradicionalnog dalmatinskog graditeljstva, ali i s odjecima neostilske arhitekture.

Kamilo Tončić napravio je nacrt po kojemu je 1913. nadograđena kuća zaklade Martinis-Marchi. Iako su od gradske vlasti dobili odobrenje za samo jedan balkon na drugom katu, izveden je i novi krov na trećem katu bez dozvole. Ispod novog krova prozori su ostali niski i nezgrapni, što je zainteresiralo javnost i medije. Međutim, navodi Piplović⁷⁴, ova zgrada je po svom oblikovanju potpuno neutralna i ne pokazuje nikakve stilske naznake.

Kroz godine je navedena zgrada nekoliko puta mijenjala funkciju, a 1952. godine prenamijenjena je u Osnovnu školu Manuš, što je i danas.⁷⁵

73 Reljić D., *Manuški jubileji*, Split, 2012.

74 Piplović S., *Kamilo Tončić*, Split, 1991.

75 Reljić D., *Manuški jubileji*, Split, 2012.

Slika 53. Kuća zaklade Martinis Marchi oko 1920. godine (Reljić D., *Manuški jubileji*, Split, 2012., str. 9)

Slika 54. Kuća bivše zaklade Martinis Marchi danas (L. Vojnović, fotografirano: 26. 6. 2022., Split)

6. Zaključak

Secesija se u Hrvatskoj smatra jednim od najvažnijih pokreta 20. stoljeća. U Hrvatsku je došla preko bečke secesije. Otto Wagner bio je njezin veliki utjecajni predstavnik. Na hrvatskom području, Split je, kao središte Dalmacije, jako važan za secesijsko razdoblje. Kada je riječ o splitskoj secesiji uglavnom se radi o arhitekturi, s naglaskom na stambenu. Jedan od hrvatskih predstavnika secesije bio je Kamilo Tončić. Školovao se u Beču te je znanje o secesiji donio u Split i splitsku arhitekturu.⁷⁶

Njegovo prvo veliko djelo, kako navodi Ana Grgić u „Vodiču splitske arhitekture 20. stoljeća“⁷⁷, najznačajnija je secesijska zgrada u Splitu. Na području stare zgrade sagradio je novu reprezentativniju i bogatiju zgradu sumpornih toplica. Reprezentativni figuralni i biljni dekorativni secesijski elementi odmah su uočljivi na pročeljima zgrade, a može ih se pronaći i u unutrašnjosti. Zgrada i danas funkcionira kao lječilište.

Drugo njegovo veliko djelo zgrada je Hrvatskog doma. Njegov nacrt te zgrade izazvao je različite reakcije, kako navodi Sanja Buble u svom djelu „Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu“.⁷⁸ Tom je zgradom došlo do jačanja kulturnog i umjetničkog života u gradu. Prva velika manifestacija održana u prostorima Hrvatskog doma bila je „Prva dalmatinska umjetnička izložba Split“, 1908. godine. Na njoj je izlagao velik broj hrvatskih značajnih umjetnika poput Emanuela Vidovića, Tome Rendića, Vlahe Bukovca... U Hrvatskom domu osnovana su mnogobrojna umjetnička društva. Zgrada je uništena talijanskom okupacijom te je uklonjena sva dekoracija. Rekonstrukcija zgrade pokrenuta je 2017. kako bi se vratio njen prvotni izgled, a završena je 2020. godine.

Vila Tončić projekt je češkog arhitekta Karela Beneša, a Tončić je napravio nekoliko preinaka prema svom ukusu. Interijer svoje vile obogatio je raznim secesijskim detaljima, a sam je dizajnirao i namještaj kako bi sve zajedno što više odisalo secesijskim duhom. Vila je i danas u vlasništvu Tončićevih nasljednika.

Tončić se bavio i sakupljanjem narodnih nošnji i predmeta, što je kasnije rezultiralo osnivanjem Etnografskog muzeja. Osnovao je i Galeriju umjetnina. Osim njegovih sakupljenih predmeta i djela, zbirke su, s vremenom, obogaćene različitim donacijama.

⁷⁶ Kezić, M., *Arhitektura secesije u Splitu*, 1991.

⁷⁷ Grgić, A., *Split Arhitektura 20. stoljeća Vodič* (ur. Tušek, D.), 2011.

⁷⁸ Buble S., *Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu*, 2011.

Tončić je zaslužan i za osnivanje Obrtne škole, a kasnije je preuzeo i vodstvo njezine uprave.⁷⁹

Radio je na brojnih restauracijama i nadogradnjama postojećih zgrada poput kuće Ivana Save, kuće zaklade Martinis Marchi. Vodio je i radove na projektima Velike realke te zgrade Režije duhana.

Tončić je radio i na palači Pavlović, zgradi dr. Tommassea te vilama Rossignoli i Smodlaka. Međutim u konzultiranoj literaturi nije pronađeno više o ovim njegovim radovima.

Svojim životom i radom ostavio je neizbrisiv utjecaj na arhitekturu Splita tog razdoblja te sebe učinio nezamjenjivim arhitektom.⁸⁰

79 Piplović, S., *Kamilo Tončić*, 1991.

80 Kezić, M., *Arhitektura secesije u Splitu*, 1991.

7. Literatura

- Adamec, A., *Secesija i modernitet*, Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti, Vol. 31-32 No. 1, 1988.
- Boban, Z., *Izveštaj provedenih analiza žbuke stubišta i velike dvorane zgrade Hrvatskog doma u Splitu*, NEIR d.o.o., Split, 2018.
- Belamarić J., Slade I., Vrandečić J., *Prva dalmatinska umjetnička izložba Split 1908.*, Galerija umjetnina Split, 2010.
- Božanić-Bezić N., *Prilog proučavanju secesije u Splitu*, Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti, Vol. 8-9 No. 1, 1965.
- Braica, S., *Još o počecima muzeja*, Etnografski muzej, Split, 2003.
- Buble S., *Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu*, Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Splitu, Prilozi Povijesti Umjetnosti U Dalmaciji, vol. 42., no 1, 2011.
- Bulimbašić, S., *Društvo hrvatskih umjetnika "Medulić" (2908. – 1919.): umjetnost i politika*, Društvo povijesničara umjetnosti, Zagreb, 2018.
- Bulimbašić S., *Ostvarenje splitskog sna*, Galerija umjetnina, Split 2009.
- Ivanović N., *Povijest splitskih toplica*, Ethnologica Dalmatica, Vol. No. 2, 1993.
- Katalog soboslikarskih uzoraka iz prizemlja vile Tončić u Splitu, 2015.
- katalog izložbe „Secesija u Hrvatskoj“, Muzej za umjetnost i obrt, 2003.
- Kečkemet D., *Ivan Rendić*, Split, Brevijar, 2008.
- Kezić M., *Arhitektura secesije u Splitu*, Književni krug, Split, 1991.
- Kraševac I., Tonković Ž., *Umjetničko umrežavanje putem izložaba u razdoblju rane moderne – sudjelovanje hrvatskih umjetnika na međunarodnim izložbama od 1891. do 1900. godine*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2016.
- Marasović, K., *Konzervatorski elaborat za uređenje vile i perivoja Tončić te za novu izgradnju na parceli*, Arhitektonski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zavod za graditeljsko nasljeđe, Mediteranski centar za graditeljsko nasljeđe, 2008.

- Mašće, I., *Utjecaj Austro-Ugarske monarhije na kulturu Mediterana s okosnicom na grad Split*, Magistarski rad. Tivat: Univerzitet „Adriatik“ Bar Fakultet za mediteranske poslovne studije, Crna Gora, 2017.
- Piplović S., *Fundacije i zgrade obitelji Martinis Marchi u Splitu*, Građa i prilozi za povijest Damlacije, br. 24, Split, 2012.
- Piplović S., *Kamilo Tončić*, Društvo prijatelja kulturne baštine, Split, 1991.
- Piplović, S., *Urbani razvitak Splita između dva rata*, Zbornik radova Desničinih susreta, Zagreb, 2014.
- Prančević D., *Slavoluci i(li) spomenici. Načini obilježavanja prisutnosti cara i kralja Franje Josipa I. u javnom prostoru Dalmacije i Kvarnera u drugoj polovini 19. stoljeća*, Filozofski fakultet, Split, 2020.
- Prelog P., *Artikulacije moderniteta*, Institucije, secesije, publika, u: *Moderna umjetnost u Hrvatskoj 1898.-1975.*, Kolečnik, Ljiljana; Prelog, Petar (ur.), Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2012., str. 10-39.
- Reljić D., *Manuški jubileji*, obilježavanje 100 godina zgrade OŠ Manuš i 60 godina djelovanja škole, Osnovna škola Manuš, Split, 2012.
- Rupčić, A., *Zgrada Sumpornih toplica Kamila Tončića u Splitu, Izvorna metalna ograda stepeništa/sondažna istraživanja bojanih djelova*, NEIR d.o.o., Split, 2019.
- Rupčić, A., *Zgrada Hrvatskog doma Kamila Tončića u Splitu, Podesti itočnog (ulaznog) stepeništa, cementne pločice/tvornica cementa Gilardi – Battiza*, NEIR d.o.o., Split, 2019.
- Rupčić, A., *Zgrada Hrvatskog doma Kamila Tončića u Splizu, Izvorno, kamenom trokatno stubište*, NEIR d.o.o., Split, 2019.
- Rupčić, A., *Zgrada Hrvatskog doma Kamila Tončića u Splitu, Obnova dekoracije “stucco” ukrasa u svečanoj dvorani*, NEIR d.o.o., Split, 2020.
- Rupčić, A., *Dekoratívni kameni vijenac na pročelju zgrade Hrvatskog doma Kamila Tončića u Splitu*, NEIR d.o.o., 2018.
- Schorske C. E., *Beč krajem stoljeća*, Antibarbadus, Zagreb, 1997.

- Secesija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.; <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=55127> (pristupljeno: 20. 11. 2021.)
- Šverko I., *Splitska škola za dizajn, Uobličavanje strukovne risarske škole u Splitu 1907.*, književni krug, Split, 2003.
- Tehnička škola za mehatroniku i strojarstvo Split; http://ss-tehnicka-st.skole.hr/nastava/povijest_skole (pristupljeno: 12.03.2022.)
- Tušek D., Grgić A., *Split Arhitektura 20. stoljeća Vodič*, Sveučilište u Splitu Građevinsko - arhitektonski fakultet, Split, 2011.
- Vojnović Traživuk, B., *Narodna umjetnost kao građanska vrijednost : uloga likovnog folklora u građanskoj kulturi Dalmacije u prvoj polovici 20. stoljeća*, 2016.; <https://etnografski-muzej-split.hr/muzej/povijest-muzeja> (pristupljeno 20.04.2022.)
- Vojnović-Traživuk B., *Tragom prvih zbirki Etnografskog muzeja u Splitu*, Etnografski muzej Split, Split, 2009.
- Žižić D., *Povijest industrije cementa u Dalmaciji: 150 godina suživota*, Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije, Splitu, 2015.

8. Popis slikovnih priloga

- Slika 1. Bista Kamila Tončića (L. Vojnović, fotografirano 13. 5. 2021.)
- Slika 2. Kamilo Tončić sa ženom Piom ispred vile Tončić (privatno vlasništvo)
- Slika 3. Slika Kamila Tončića (privatno vlasništvo)
- Slika 4. Detalj Tončićeva potpisa (privatno vlasništvo)
- Slika 5. Slika Kamila Tončića (privatno vlasništvo)
- Slika 6. Detalj Tončićeva potpisa (privatno vlasništvo)
- Slika 7. Slika Kamila Tončića (privatno vlasništvo)
- Slika 8. Detalj Tončićeva potpisa (privatno vlasništvo)
- Slika 9. Album narodnih šara (privatno vlasništvo)
- Slika 10. Nacrt narodne nošnje (privatno vlasništvo)
- Slika 11. Nacrt narodne nošnje (privatno vlasništvo)
- Slika 12. Nacrt narodne nošnje (privatno vlasništvo)
- Slika 13. Domaće životinje u vrtu vile Tončić (privatno vlasništvo)
- Slika 14. Elektrotehnička škola, preuzeto: <http://ss-elektrotehnicka-st.skole.hr/skola/povijest> (pristupljeno: 27. 11. 2021.)
- Slika 15. Zgrada nekadašnje Obrtne škole danas (L. Vojnović, fotografirano: 27. 5. 2022., Split)
- Slika 16. Zgrada nekadašnje Obrtne škole danas (L. Vojnović, fotografirano: 27. 5. 2022., Split)
- Slika 17. Imenovanje inženjera Kamila Tončića ((preuzeto: Šverko I., Splitska škola za dizajn, Uobličavanje strukovne risarske škole u Splitu 1907., 2003.)
- Slika 18. Imenovanje inženjera Kamila Tončića (preuzeto: Šverko I., Splitska škola za dizajn, Uobličavanje strukovne risarske škole u Splitu 1907., 2003.)
- slika 19. Etnografski muzej (pristupljeno: 27. 11. 2021.: <https://www.flickr.com/photos/morton1905/12878863194>)
- Slika 20. Sumporne toplice u Marmontovoj ulici u Split u vrijeme Kamila Tončića (preuzeto: Piplović S., Kamilo Tončić, Split, 1991.,53.)

- Slika 21. Detalj vrata na zapadnom pročelju zgrade Sumpornog kupališta prema prvom Tončićevom projektu iz 1901. (preuzeto: Piplović S., Kamilo Tončić, Split, 1991., 54.)
- Slika 22. Detalj prozora na zapadnom pročelju zgrade Sumpornog kupališta (preuzeto: Piplović S., Kamilo Tončić, Split, 1991., 55.)
- Slika 23. Sumporno kupalište danas (L. Vojnović, fotografirano: 21. 4. 2021., Split)
- Slika 24. Unutrašnja dekoracija salona u zgradi Sumpornog kupališta (preuzeto: Piplović S., Kamilo Tončić, Split, 1991., 57.)
- Slika 25. Hrvatski dom u vrijeme Kamila Tončića (preuzeto: Buble S., *Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu*, 2011., 419.)
- Slika 26. Svečana dvorana u vrijeme Kamila Tončića (preuzeto: Buble S., *Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu*, 2011., 431.)
- Slika 27. Zidna dekoracija u vrijeme Kamila Tončića (preuzeto: Buble S., *Hrvatski dom Kamila Tončića u Splitu*, 2011., 435.)
- Slika 28. Zatečeno stanje zgrade Hrvatskog doma prije restauracije, 2017. (privatno vlasništvo)
- Slika 29. Zatečeno stanje stubišta Hrvatskog doma prije restauracije, 2017. (privatno vlasništvo)
- Slika 30. Hrvatski dom danas (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)
- Slika 31. Stubište Hrvatskog dom danas ((L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)
- Slika 32. Zidna secesijska dekoracija danas (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)
- Slika 33. Stropna dekoracija danas (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)
- Slika 34. Svečana dvorana danas (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)
- Slika 35. Kuća u izgradnji (privatno vlasništvo)
- Slika 36. Vila Tončić 1926. godine (privatno vlasništvo)
- Slika 37. Vila Tončić danas (privatno vlasništvo)
- Slika 38. Nekadašnji interijer vile Tončić (privatno vlasništvo)
- Slika 39. Kamilo Tončić sa sinom Zdenkom u vrtu vile Tončić (privatno vlasništvo)
- Slika 40. Južni ulaz u vrt, metalna vrata (preuzeto: Šverko I., *Splitska škola za dizajn, Uobličavanje strukovne risarske škole u Splitu 1907.*, 2003.)
- Slika 41. Vrata zapadnog ulaza u kuću (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)

- Slika 42. Unutarnje stubište vile Tončić (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)
- Slika 43. Strop središnje prostorije u prizemlju (L. Vojnović, fotografirano: 18. 5. 2022., Split)
- Slika 44. Zgrada Duplančić (L. Vojnović, fotografirano: 20. 5. 2022., Split)
- Slika 45. Detalj završnog vijenca zgrade D. Save (preuzeto: Piplović S., Kamilo Tončić, Split, 1991., 69.)
- Slika 46. Kuća Dujma Save (L. Vojnović, fotografirano: 20. 5. 2022., Split)
- Slika 47. Kuća I. Save, tijekom nadogradnje sa skelom na mansardi (preuzeto: Piplović S., Kamilo Tončić, Split, 1991., 61.)
- Slika 48. Kuća Ivana Save (L. Vojnović, fotografirano: 20. 5. 2022., Split)
- Slika 49. Zgrada režije duhana u splitskoj luci (lijevo) (preuzeto: Piplović S., Kamilo Tončić, Split, 1991., 73.)
- Slika 50. Zgrada režije duhana u četvrtoj godini ratovanja, 1944. (pristupljeno: 14. 5. 2022. <http://www.ratnakronikasplita.com/kronika/1944-1>)
- Slika 51. Zgrada Velike realke u Splitu u vrijeme Kamila Tončića (preuzeto: Piplović S., Kamilo Tončić, Split, 1991., 74.)
- Slika 52. Zgrada velike realke danas (L. Vojnović, fotografirano: 20. 5. 2022., Split)
- Slika 53. Kuća zaklade Martinis Marchi oko 1920. godine (Reljić D., Manuški jubileji, Split, 2012., str. 9)
- Slika 54. Kuća bivše zaklade Martinis Marchi danas (L. Vojnović, fotografirano: 26. 6. 2022., Split)

Sažetak

Secesija je umjetnički stil koji se razvio u 19. stoljeću u Beču u Austriji. Stil je koji se najviše očitovao u arhitekturi, iako je ostavio svoj trag i u slikarstvu i kiparstvu. U to vrijeme velik broj umjetnika studirao je u Beču, tadašnjem glavnom gradu Austro-Ugarske Monarhije. Među njima je bio i Kamilo Tončić. Ovaj rad prikazuje rad tog velikog splitskog arhitekta i građevinara. U poglavljima su opisana njegova djela, utjecaj i doprinos gradu Splitu. Nakon studiranja je odlučio ukrasiti nekoliko veličanstvenih zgrada u secesijskom duhu. Potpuno je projektirao zgradu Sumpornih toplica, Hrvatski dom te privatnu vilu. Sudjelovao je u brojnim obnovama te preinakama zgrada. Velik utjecaj ostavio je na kulturu grada svojim arhitektonskim djelima, osnivanjem muzeja te organizacijom raznih manifestacija. Osnovao je Obrtnu školu, Etnografski muzej i Galeriju umjetnina. Bio je jedan od organizatora „Prve dalmatinske umjetničke izložbe“, 1908. godine, u Splitu. Bio je osnivač i raznih umjetničkih društava. Povremeno se privatno bavio slikanjem i bilježenjem ornamentnih narodnih šara.

Ključne riječi: *secesija, arhitektura, Kamilo Tončić, Split*

Abstract

Secesison is an artistic style that developed in the 19th century in Austria, Vienna. It is the style that is most evident in architecture, although it has left its mark in both painting and sculpture. At that time, a large number of artists studied in Vienna, the capital of the Austro-Hungarian monarchy in that time, among whom was Kamilo Tončić.

This thesis follows the great architect and builder from Split, Kamilo Tončić. The chapters describe his works and his influence and contribution to the city of Split. After studying, he decided to decorate Split with several magnificent buildings in the secession style. He completely designed the building of the Sulfur Spa, the Croatian Home and his private villa. He also participated in numerous renovations and alterations to buildings. He left a great influence on the culture of the city, not only with architectural works but with the founding of museums, the organization of events. He founded the Crafts School, the Ethnographic Museum and the Art Gallery. He was one of the organizers of an important exhibition of the First Dalmatian Art Exhibition in Split in 1908, and participated in the founding of various art groups. Occasionally he was privately engaged in painting and noting ornamental folk patterns.

Keywords: *secession, architecture, Kamilo Tončić, Split*